

International Federation of
Library Associations and Institutions

Насоки на ИФЛА за програмите за професионално образование и обучение по библиотечно- информационни науки (БИН)

Clara M. Chu и Jaya Raju, с Chris Cunningham, Jiuming Ji, Virginia Ortíz-Repiso Jiménez, Aida Slavic, Ana María Talavera-Ibarra, и Sohaimi Zakaria от работната група на ИФЛА: Изграждане на силно библиотечно-информационно образование (*Building Strong Library and Information Science*) (BSLISE), която обединява членовете на секциите на ИФЛА по образование и обучение (*Section on Education and Training*) (SET), по теория и изследвания в библиотекознанието (*Section on Library Theory and Research*) (LTR), и на Групата по специални интереси за образованието по библиотечно-информационни науки в развиващите се страни (*LIS Education in Developing Countries Special Interest Group*).

Април 2022

Одобрени от Професионалния съвет на ИФЛА

[Bulgarian translation]

Clara M. Chu, Jaya Raju, Chris Cunningham, Jiuming Ji, Virginia Ortíz-Repiso Jiménez, Aida Slavic, Ana María Talavera-Ibarra, Sohaimi Zakaria, 2022.

© 2022 от Clara M. Chu, Jaya Raju, Chris Cunningham, Jiuming Ji, Virginia Ortíz-Repiso Jiménez, Aida Slavic, Ana María Talavera-Ibarra, Sohaimi Zakaria. Този текст е лицензиран съгласно лиценза Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). За преглед на копието на лиценза, посетете: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

IFLA
Prins Willem-Alexanderhof 5
2595 BE The Hague
Netherlands

www.ifla.org

Оригинален текст на английски език. Възможни са разлики с оригиналния текст. Този превод е предоставен само за справочни цели.
Български език превод от Марина Енчева, Университет по библиотекознание и информационни технологии. Прегледано от Веселин Чантов, Университет по библиотекознание и информационни технологии.

Ноември 2025

Съдържание

Съдържание	iii
1. Въведение	1
2. Професионалното образование по БИН в конкретен контекст	2
3. Цели	3
4. Ролята на ИФЛА в промотирането на качеството на обучението по БИН	5
G1 Контекстуално рамкиране на Насоките	6
G2 Основополагащи области на знанието (FKA)	6
Фигура 1. Модел на фундаменталните области на знание (FKA) по БИН	7
FKA1. Информацията в обществото	7
FKA2. Основи на професията БИН	8
FKA3. Информационни и комуникационни технологии	8
FKA4. Изследвания и иновации	9
FKA5. Управление на информационните ресурси	9
FKA6. Управление за информационни професионалисти	10
FKA7. Информационни нужди и потребителски услуги	10
FKA8. Грамотности и обучение	10
G3 Учебен план и педагогика	11
G4 Управление	12
G5 Академичен, изследователски, професионален, и поддържащ персонал	12
G6 Студенти	13
G7 Продължаващо образование и професионално развитие	15
G8 Обучителни и изследователски ресурси и съоръжения	16
G9. Преразглеждане на програмите и иновации	16
6. Референции	17
Автори	18
Благодарности	18

1. Въведение

Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (ИФЛА) е независима, международна, неправителствена и нестопанска организация и глобалният глас на библиотечната и информационната професия. Тя е ангажирана с насърчаването на качеството на образованието по библиотекознание и информационни науки (БИН) в световен мащаб. Гарантирането на качеството на професионалното образование по БИН подобрява качеството на библиотечните и информационните услуги и стойността им за потребителите.

Библиотечните и информационните професионалисти придобиват и продължават да развиват знанията, уменията и нагласите, от които се нуждаят, за да работят ефективно в местен план в рамките на динамичен социополитически, технологичен и глобален пейзаж. Формалното образование за подготовка на библиотечни и информационни специалисти за днешния и утрешния ден е интердисциплинарно, променящо се и обширно. То може да се осъществява на бакалавърско или магистърско ниво в зависимост от страната (IFLA BSLISE Working Group, 2018). Формалното образование, водещо до получаване на образователна степен, осигурява квалификация за професионална кариера, а продължаващото образование е от съществено значение за поддържане на информираност.

За да се установи и да се постигне споделено разбиране за обхвата на библиотечно-информационните науки (БИН), работната група „Изграждане на силно библиотечно-информационно образование“ (BSLISE) въвежда следното определение:

Библиотечно-информационните науки/изследвания (БИН) са област на обучение, изследване и приложение. В образованието и науката те се занимават с информацията във всички нейни формати и процеси, технологиите, които я обработват, и човешкото взаимодействие с информацията и свързаните с нея технологии. Като професионална практика, БИН ангажира всички аспекти на жизнения цикъл на информацията, използва подходящи технологии, за да свърже хората навсякъде с информация, и се осъществява в институции за културно наследство и широк спектър от информационни среди.

Насоките, представени тук, очертават обхвата на професионалните знания по БИН (т.е. основните области на знания в библиотечните и информационните науки) и насочват развитието на образованието по БИН (т.е. елементите на една стабилна програма по БИН).

Какво представляват Насоките?

Насоките служат като рамка за разработване на образователни програми по БИН, които заинтересованите страни могат да прилагат при планирането, разработването и оценяването на качеството на образованието по БИН. Те се състоят от два основни компонента: основните области на знания в библиотекознанието и информационните науки и елементите на стабилна образователна програма по БИН, която трябва да осигури на професионалистите по БИН необходимото професионално образование за практикуване и продължаващо развитие. Те са създадени да бъдат приложими на всяко ниво на висшето образование.

Как са разработени?

Групата за разработване на рамката за образование по БИН към работната група „Изграждане на силно образование по БИН“ (BSLISE) разработи тези Насоки като част от плановете за действие на Секцията по образование и обучение (SET) и Секцията по библиотечна теория и изследвания (LTR) на ИФЛА.

Разработването на Насоките, които се базират на публикуваната литература и съществуващите национални и международни стандарти, включва преглед от по-широката работна група на ИФЛА BSLISE и консултации с представители на образованието и професионалните среди в областта на БИН от цял свят. Процесът на разработване на Насоките включва обширна обратна връзка от итеративния консултационен процес. За информация за проекта и повече подробности, моля, посетете <https://bslise.org/>. Тези Насоки заменят „Насоки за професионални образователни програми в областта на библиотечно-информационните науки“, 2012 (IFLA, 2012).

Защо да се ползва този (официален) инструмент?

Насоките насърчават качеството на образователните програми в областта на БИН, независимо дали са на ниво бакалавър, магистър или ниво на продължаващо обучение. Програмите, които се придържат или надвишават изискванията на Насоките, подготвят професионалисти в областта на БИН за динамична глобална информационна среда. Насоките могат да се използват при разработването на нова програма или от училища по БИН, които са с култура на постоянно и периодично преразглеждане на програмите, основаваща се на философията за непрекъснато подобряване на качеството на професионалното образование в областта на БИН, както е предписано от местните политики или стандарти.

В кои случаи се ползват?

Насоките следва да се използват при планирането и разработването на нова програма или при оценката на съществуващи програми с цел определяне на тяхното качество или пропуски, за да се гарантира, че програмата в областта БИН отговаря на местните критерии за качество и институционалните мисии, както и че е в съответствие с международните насоки за качество.

За кого са предназначени?

Насоките представляват интерес за администрацията на образованието в областта на БИН, академичния състав, студентите, правителствените и професионалните организации, както и за всички, които са ангажирани с осигуряването на съответствието на програмите по БИН с международните насоки за качество. Те също представляват интерес за практики и заинтересовани страни, които разработват и участват в професионално развитие, за да разберат знанията и уменията, които се очакват от професионалистите в областта на БИН, и върху които те могат да надграждат.

2. Професионалното образование по БИН в конкретен контекст

Образованието – неговите системи и съдържание – се развива в културен, икономически, политически и технологичен контекст, независимо дали е на местно или международно

ниво, като система от знания. Висшето образование, в което съществуват програми по БИН, е изградено върху специфични начини на познание, които се основават на западни, научни и документиранни практики. В академичните среди се наблюдава промяна, която критично изследва структурите на властта и признава коренните и традиционните начини на познание, включително устните традиции, в процес на деколонизация на преподаването, ученето и синтеза на знания. БИН, която обхваща всички аспекти на информацията, трябва да интегрира различни начини на познание в своето образование, за да подготви професионалисти, които да предоставят ефективни, справедливи, приобщаващи и достъпни услуги, съобразени с нуждите на разнообразни общности и адекватни на местния контекст в глобализирана икономика.

Лицата, необходими за работа в библиотеките и други информационни институции, се разграничават по своите знания и умения за извършване на дейности, определяни като професионални и парапрофесионални. Образователната подготовка за тези две нива на персонал се предоставя основно от висши учебни заведения, а настоящите Насоки са съсредоточени върху професионалното образование. С този фокус Насоките не са предназначени да обхващат продължаващото образование и професионалното развитие (CE/PD), които вероятно се или не се предлагат от програми по БИН във висшите учебни заведения. Отговорността и регулацията за продължаващото образование се различават в зависимост от местния контекст. Насоки за разработването на продължаващо образование са предоставени в *IFLA Guidelines for Continuing Professional Development: Principles and Best Practices* (Varlejs, 2016).

При обучението на професионалисти в областта на БИН е важно да се развиват както дисциплинарни, така и междусекторни знания. Това включва разпознаване на общите черти, които библиотеките и информационните услуги споделят със сродни сектори като архиви, музеи, управление на записи и управление на данни, както и усвояване на допълнителни знания от свързани области като компютърни науки, науки за данни, образование и комуникации.

Образователните програми по БИН се предлагат с техническа, академична, професионална и/или изследователска насоченост, които съответстват на технически, бакалавърски и магистърски програми. Настоящите Насоки се отнасят предимно до бакалавърските и магистърските нива, които в зависимост от страната могат да водят до професионална квалификация. Въпреки че по своята същност не са предписателни, те предоставят информация и критерии за подобряване на качеството на професионалното образование по БИН. Училищата или звената по БИН трябва да се стремят към акредитация на своите програми от съответните местни, национални и/или международни акредитационни органи. Въпреки че не всички програми по БИН в световен мащаб са акредитирани (IFLA BSLISE Working Group, 2018), тези Насоки ще допринесат в процеса на тяхното непрекъснато усъвършенстване.

3. Цели

Библиотеките и информационните услуги са от съществено значение за културата, науката, образованието и други сектори, като допринасят за устойчивото развитие на индивидите, организациите, общностите и нациите. Тези критично важни услуги се предоставят от подходящо образовани и обучени професионалисти. Насоките определят

образователните изисквания за осигуряване на качеството на професионалните образователни програми, тяхната акредитация или сертифицирането на професионални квалификации, които могат да произтичат от и/или да бъдат регулирани от професионални асоциации или правителствени агенции на местно, национално или международно ниво. Те се основават и насърчават принципите на равенство, разнообразие, включване и достъпност при разработването на програмите, включително деколонизация и индигенизация

Насоките се основават на осемте основополагащи области на знанието (ФКА) (виж G2), които са създадени и дефинирани за тази цел. Концепцията за ФКА, вместо основни знания/компетенции, установени в съществуващите Насоки, се счита за по-подходяща в международен контекст и за бързо развиващата се област. ФКА позволяват на специалистите в областта на БИН да ги използват като основа за разширяване на своите професионални знания и умения, за развитие на специализации и запазване на актуалността си, като същевременно отговарят на изискванията на местните, националните и регионалните контексти навсякъде по света. Това включва държавни/правителствени стандарти за висше образование, национални политики на професионалните асоциации за образование, както и изисквания за национална акредитация, сертификация, квалификация и регистрация.

В нашия динамичен, глобален и разнообразен контекст, Насоките могат да се използват като широка рамка както на бакалавърско, така и на магистърско ниво на образование със следните цели:

- да насочват прегледа, разработването и/или подобряването на съществуващите програми по БИН в консултация със заинтересованите страни;
- да насочват проектирането, планирането и внедряването на нови образователни програми по БИН в консултация със заинтересованите страни;
- да насочват оценяването на качеството на образователните програми по БИН;
- да информират за изискванията към знанията и уменията на специалистите по БИН за практикуване и продължаващо развитие в тази област;
- да насърчават развитието на образованието по БИН с акцент върху равенство, разнообразие, включване и достъпност, като гарантират, че тези ценности оформят практиките, изследванията и услугите в областта на БИН;
- да обединяват образованието по БИН на международно ниво, като същевременно съхраняват местните и културните контексти в глобалния и разнообразен свят;
- да изравняват и/или интегрират образованието и практиката в областта на БИН между институциите на културното наследство и други информационни среди;
- да насърчават междусекторното образование и да намаляват организационните граници в практиката на БИН в различни информационни среди; и
- да служат като основа за разработване на специализирани или свързани с БИН насоки, на регионално или глобално ниво.

Въз основа на това множество от цели, основната аудитория за Насоките включва академични звена за образование по БИН и техния академичен персонал, както и професионални асоциации, определящи критериите за осигуряване на качество на професионалните програми по БИН. Вторичната аудитория включва администрацията на висшето образование (на институционално и правителствено ниво); студенти по БИН (настоящи и потенциални); практикуващи в областта на БИН; както и други адекватни заинтересовани страни, които играят ключова роля в насърчаването на професионалното

образование по БИН и непрекъснатото професионално развитие в разнообразието на институциите на културното наследство и други информационни среди.

4. Ролята на ИФЛА в промотирането на качеството на обучението по БИН

Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (ИФЛА) е неправителствена организация със статут на консултативен партньор на ЮНЕСКО, асоцииран статут към Международния съвет за наука (ISC) и статут на наблюдател в Световната организация за интелектуална собственост (WIPO) и Международната организация за стандартизация (ISO). ИФЛА е глобалният глас на библиотечната и информационната професия, с мисия да предоставя лидерство за развитието и популяризирането на библиотечните и информационните услуги. Чрез своята Секция за образование и обучение, както и други звена, ИФЛА разпространява информация и насоки относно образователната подготовка на библиотечно-информационните специалисти. Прилагането на тези Насоки насърчава качествено професионално образование, основано на местните контексти. Те представляват широка рамка за насърчаване и информиране относно развитието, непрекъснатото подобряване и хармонизирането на програмите по БИН на местно, национално и международно ниво, като те не са със задължителен характер.

ИФЛА не акредитира образователни програми, нито сертифицира индивидуални професионални квалификации, и поради това не може да наложи задължителното прилагане на тези Насоки. Местните организации се насърчават да използват тези Насоки като рамка и да ги адаптират според собствените си нужди, в съответствие с изискванията за БИН на регионално ниво и като вземат предвид съществуващите местни, регионални и международни закони, политики и стандарти, които регулират професионалното образование по БИН. Професионалните предварителни условия, които сертифицират специалисти или акредитират образователни програми, могат да произтичат от и/или да бъдат регулирани от правителствени, професионални асоциации или други органи на регионално, национално или международно ниво. Когато е уместно, програми по БИН, които са преминали задълбочен процес на преглед, съгласуван с тези Насоки, могат да посочат или признаят, че тяхната програма съответства на *Насоките на ИФЛА за професионални образователни програми по библиотечно-информационни науки (БИН) (IFLA Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes)* (2022).

Тези Насоки трябва постоянно да бъдат преглеждани и актуализирани, като се вземат предвид глобалните тенденции, които могат да повлияят на образованието по БИН. Комитет за Насоките, съставен от членове на Секцията по образование и обучение (SET), Секцията по библиотечна теория и изследвания (LTR) и други експерти от работната група на ИФЛА „Изграждане на силно образование по БИН“ (BSLISE), ще се грижи за поддържането на Насоките, ще разглежда свързани въпроси и ще разработи процес за периодичен преглед за актуалност и адекватност.

5. Насоки

G1 Контекстуално рамкиране на Насоките

Програмата за образование по библиотечно-информационни науки/изследвания (БИН) трябва да бъде проектирана в съответствие с идентифицираните нужди, очакваните промени в професията и обществото като цяло, както и със съзнание за свързаните професии и дисциплини. Тези Насоки информират за планирането на програма по БИН, която следва да бъде съобразена с мисията, визията и философията на институцията-майка, както и с нейните цели, задачи и резултати. Освен това, програмата трябва да отговаря на изискванията за образователна/академична и професионална акредитация в рамките на институцията, съгласно нормите на регулаторните или акредитационните органи и културните рамки. Процесът на планиране трябва да използва количествени и качествени данни и да ангажира всички заинтересовани страни (например професионални организации в страната, академичен персонал, студенти и практикуващи специалисти). Равенството, разнообразието, включването и достъпността (EDIA) трябва да бъдат водещи принципи при разработването на програмата, включително деколонизацията и индигенизацията на съдържанието и практиките.

Програмата по БИН може да варира по обхват – от обща програма до разнообразие от специализации, като тези Насоки полагат основата за разработването на програма с всякакъв обхват. Обхватът на програмата може да бъде определен от нейния размер, специализациите на академичния състав, местоположенията и държавната политика и трябва да отчита информационните нужди, спецификите, природата и изискванията на физическата среда и културните контексти на мястото или страната, където е базирана програмата. Програмата следва да се съобразява със съответните насоки, стандарти или принципи на институцията-майка и на професионалната организация или управляващата комисия за висше образование. Тя може да бъде предоставена в която и да е институция за висше образование, стратегически разположена или виртуална, за да бъде достъпна, и трябва да се преподава от квалифицирани преподаватели по БИН.

G2 Основополагащи области на знанието (FKA)

Насоките се основават на осемте основополагащи области на знанието (FKA), създадени и дефинирани от Групата за Развитие на Рамката за Образование по БИН към работната група BSLISE на ИФЛА чрез итеративен процес. FKA определят основата за развитие на допълнителни компетенции от библиотечно-информационните професионалисти и за проектиране на специализирани области в учебната програма. Освен това, FKA позволяват на професионалистите в областта на БИН да покажат как тяхното напреднало обучение се основава на тази платформа в съответствие с нуждите и изискванията на местните, регионалните и международните контексти. FKA насърчават ролята на професионалистите от областта на БИН като ключови двигатели за организационна промяна и устойчиво развитие. Те утвърждават професионалния фокус върху нуждите на потребителската общност, а не просто върху технологичните инструменти, използвани за удовлетворяване на тези нужди.

Фигура 1. Модел на фундаменталните области на знание (ФКА) по БИН

Всяка от осемте основополагащи области на знанието (ФКА) е наречена с кратка описателна фраза и е последвана от абзац, който обяснява нейния обхват и нюанси: Информация в обществото; Основи на професията БИН; Информационни и комуникационни технологии; Изследвания и иновации; Управление на информационни ресурси; Управление за информационни професионалисти; Информационни нужди и потребителски услуги; Грамотности и обучение.

ФКА1. Информацията в обществото

Информацията съществува в социален контекст; тя се създава и оформя от обществото в симбиотична връзка, при която обществото също се оформя от информацията. Културни, икономически, правни, политически и други социални сили определят създаването, разпространението, достъпа и съхраняването на информация. БИН се занимава с тези измерения в своето професионално образование, изследвания и практика. Институциите в областта на БИН, като библиотеки, архиви и музеи, трябва да използват основната си мисия да събират, съхраняват и предоставят информация и знания за бъдещите поколения, които отговарят на нуждите на настоящето и насърчават социалната трансформация. Професионалистите в областта на БИН се нуждаят от основополагащи знания за това как икономиката, културата, правото, глобализацията, технологиите и политиката оформят природата на информацията и, в обратната връзка, как информационните процеси, инструменти, системи, услуги и институции се създават, трансформират обществото и определят информацията, до която обществото има достъп. Етиката и ценностите в областта на БИН се разглеждат както на професионално, така и на обществено ниво, за да се разбере степента, в която те информират професионалната практика и политики. В правната сфера, например, законът за авторското право регулира защитата на интелектуалното съдържание и икономическите

условия за достъп до информация, които обвързват обществото и областта на БИН. В същото време областта на БИН може да повлияе върху създаването на различни условия – както по-добри, така и по-лоши – за защита и достъп до съдържание. Областта на БИН признава, че информационните и комуникационните технологии влияят върху социалните и организационните промени и устойчивото развитие и че възникващите от това сътресения създават условия, които могат да укрепят, трансформират, предизвикат или отслабят библиотечно-информационните практики и институции, включително достъпа до информация и свободата на информацията.

ФКА2. Основи на професията БИН

Основите на библиотечно-информационните науки/ изследванията по БИН включват следните фундаментални знания: въведение в професията като интердисциплинарна област, ролята и историята на дисциплината, както и основния набор от основни ценности, които дефинират, информират и насочват професионалната практика. Вниманието се отделя на социалната роля на организациите в областта на БИН, тяхната мисия, услуги и позициониране в рамките на всяка дадена културна, икономическа, политическа или технологична среда. В случая на библиотеките, независимо дали са физически или цифрови, те са опорни точки за общността, богати културни институции и катализатори, които насърчават социалното взаимодействие, креативността, предприемачеството, грамотността, цифровото включване и достъпа до информация.

Образованието по БИН изгражда холистично капацитета на професионалистите с вградена етика и хуманистични ценности. Равенството, разнообразието, включването и достъпността (EDIA) са основни за професионализма в областта на БИН, ориентацията към услуги, социалната отговорност, устойчивостта, образованието и ученето през целия живот. Достъпът до информация, включително свободният достъп (OA), като обществено благо; интелектуалната свобода; отговорното управление на данни, информация и знания; както и технологиите и интелигентността, които ги движат, са централни за професията. БИН се опира на сродни области, за да подкрепи развитието на умения за излагане на аргументи, критично мислене и други „меки“ умения, които могат да се прилагат към по-специализирани подобласти и контексти в рамките на по-широката екосистема на културното наследство и знанието.

ФКА3. Информационни и комуникационни технологии

Информационните и комуникационните технологии (ИКТ) подпомагат и улесняват внедряването на информационни системи, жизнения цикъл на информацията, достъпа и използването на лична информация и потребителските услуги. При внедряването на информационна система, ИКТ се създават и управляват за ефективната работа на библиотеките и информационните агенции. В жизнения цикъл на информацията те подкрепят управлението на информационните ресурси. Освен това, те могат да дадат възможност на хората да отговорят на своите информационни нужди и стремежи, като ги подкрепят в процесите на развиване на въображение, създаване, решаване на проблеми, ангажиране и учене. Тези технологии улесняват комуникацията и предоставянето на библиотечни и информационни услуги и подобряват потребителското изживяване. Знанията в областта на ИКТ включват технологични стандарти, модели, подходи, изисквания и решения за събиране, съхранение, управление, обработка, представяне, публикуване, откриване, достъп и използване на данни. Тези умения обхващат практиките

за използване, адаптиране, иновация, проектиране, приложение и поддръжка на съществуващи хардуерни и софтуерни решения.

ФКА4. Изследвания и иновации

Иновациите се основават на изследвания, които позволяват сравняване с най-добрите практики, определяне на въздействието и получаване на данни за диагностика или обратна връзка с цел анализиране, подобряване или усъвършенстване на услуги и продукти. Основата на изследванията и иновациите изисква знания за изследователски парадигми, теоретични рамки, дизайн, методи, етика на изследванията, анализ и представяне на данни, както и разпространение на резултатите от изследванията. Такива основни знания за изследванията включват също и познания за местни изследователски методологии, които утвърждават местните мнения, светогледи и начини за провеждане на изследвания. Изследователската компетентност включва изследвания, ориентирани към проблеми, които анализират основата на предизвикателствата, срещани в областта на БИН, и се стремят да предоставят възможни решения и разбирания за професионалната практика в различни информационни контексти. Тя също така включва способността за идентифициране, събиране, каталогизиране, извличане, оценка и разпространение на изследвания, проведени от други, с цел напредък в академичните дисциплини, както и за общо въздействие върху обществото и разработване на иновативни политики за подобряване на общностите. Тази научна комуникация включва и свободен достъп, който гарантира неограничен достъп до изследвания за създаване на нови знания.

Иновациите в този контекст се отнасят до прилагането на знания или идеи за разработване и критично анализиране на информационни продукти, услуги или процеси. Освен това, професионалистите в областта на БИН трябва да надхвърлят рамките на своята сфера, за да развият интердисциплинарни изследвания и иновации, които насърчават активното професионално ангажиране с области, свързани с БИН, както и с по-широкото общество, с цел засилено въздействие както в рамките на БИН, така и извън тях.

ФКА5. Управление на информационните ресурси

Управлението на информационните ресурси (IRM) обхваща всеки етап от живота на информационния ресурс – от неговото създаване до края му, включително придобиване, идентифициране, описание, организация, откриваемост и съхранение на информационни ресурси, независимо от тяхната форма, формат, носител или информационна среда. Управлението на информационните ресурси изисква знания и разбиране за природата на информационните ресурси, откриването и извличането на информация, нуждите на потребителите и поведението при търсене на информация. Управлението на информационните ресурси включва принципите на организиране на информацията и оперативната съвместимост, функционалните изисквания за организиране на информационните ресурси, стандартите за обмен и представяне, процедурите и инструментите. То се разпростира и върху принципите на управление на колекциите, включително придобиване (и свързаните аспекти на авторските права и правата на интелектуална собственост), кураторство, дигитализация, съхранение, унищожаване и анализ на употребата.

Професионалистът в областта на БИН трябва да бъде способен да създава качествени метаданни за откриване на ресурси; да приема, адаптира, планира, проектира, разработва

и/или внедрява информационна система, инструменти, стандарти и услуги за откриване на информационни ресурси; да планира и управлява съхранението на колекции; да оценява качеството на колекциите и информацията в съответствие с информационните контексти и нуждите на потребителите; както и да увеличава видимостта и да популяризира колекциите и продуктите и услугите, базирани на тях.

ФКА6. Управление за информационни професионалисти

Библиотечно-информационните професионалисти ефективно управляват информационни организации в различни контексти. Разбирането на теориите, концепциите, принципите, политиките и практиките за управление и организация допринася за ефективното управление на и в рамките на информационната организация. Темите, които се обхващат, и съответните умения, които са необходими, могат да включват: лидерство и управление; вземане на решения, планиране, изпълнение и оценка; отчетност, доверие и делегиране; системно мислене; управление на знанията; икономика; законодателство и политики; застъпничество, маркетинг и връзки с обществеността; комуникация; обслужване на клиенти; преговори и медиация; финансово управление; управление на човешките ресурси, изграждане на екип; управление на съоръжения; управление на информационни технологии; управление на проекти; стратегическо планиране; управление на риска; контрол на качеството; бъдещи тенденции, управление на промените и иновациите; организационна култура; етика и конфиденциалност.

ФКА7. Информационни нужди и потребителски услуги

Развитието на ефективни и адекватни информационни услуги изисква разбиране на съзнателните и несъзнателните нужди на потребителите и пълния спектър на тяхното информационно поведение, с особено внимание към въпросите на равенството, разнообразието, включването и достъпността (EDIA). Решенията, проектирани да отговорят на информационните нужди, трябва да бъдат ориентирани към потребителите, основани на доказателства, да водят до положителен потребителски опит и да отчитат фактори като иновации, равнопоставеност и икономическа ефективност. Услугите могат да бъдат еднократни, краткосрочни или дългосрочни решения, които се ръководят от персонала (например справочни услуги, консултации за читатели, изследователски консултации, обучение, програмиране и пространства за създаване) или се ръководят от потребителите (например изложби, цифрови приложения и ръководства за ресурси). Информационните нужди и потребителските услуги включват: разглеждане на потребителските общности, техните контексти и пропуските в услугите; познаване на поведението при търсене на информация и нуждите на потребителите и общностите; ангажиране с потребителските общности; проектиране и предоставяне на услуги за всички, включително за целеви и/или недостатъчно обслужвани потребителски групи; оценка на резултатите и въздействията на потребителските услуги.

ФКА8. Грамотности и обучение

Професионалистът в областта на БИН насърчава всички форми на грамотност и подкрепя стремежа към учене през целия живот в различни контексти и социокултурни условия, включително устни традиции и традиционни знания. Като обучител по грамотност, професионалистът в сферата на БИН насърчава мултиграмотността в културен контекст, като езиковата грамотност и математическите умения служат са основа

за създаване на смислово съдържание. Като обучител по информационна грамотност, професионалистът в областта на БИН насърчава критичното мислене и пълния спектър на модалности и възможности за грамотност, включително информационна, медийна, визуална и дигитална грамотност, както и грамотност, свързана с управлението на данни. Професионалистът в областта на БИН развива пълна гама от педагогически знания и умения, за да подкрепя независимото, неформалното и формалното учене, независимо дали е присъствено в реално време или чрез други медии. Тези способности включват проектиране на учебни материали, оценяване, използване на образователни технологии, дизайн на обучение, планиране на уроци, онлайн обучение, педагогически и учебни теории, както и методи на преподаване. Задълженията включват проектиране, организиране и предоставяне на учебни дейности за различни общности от потребители.

G3 Учебен план и педагогика

Учебният план на професионалната програма по БИН (това, което се преподава) и педагогиката (начинът, по който се преподава) определят какво и как студентите по БИН научават за професията. БИН обхващат широк спектър от знания и умения, които са идентифицирани чрез основополагащите области на знанието (ФКА), представени в тези Насоки, и трябва да бъдат включени в учебния план на професионалната програма по БИН. Този учебен план за подготовка на професионалисти в областта на библиотечно-информационните науки, независимо дали е на бакалавърско или магистърско ниво, се състои от задължителни и избираеми курсове. Учебният план по БИН, в зависимост от образователната степен, се проектира и изпълнява според местните нужди, визия и мисия, с различен брой общи курсове, кредитни часове за отделните курсове, продължителност и баланс между теория и практика.

Основополагащите области на знанието (ФКА) трябва да бъдат интегрирани в учебния план, като начинът, по който те се превеждат в програмата, варира по дълбочина и обхват. Всяка ФКА може да съответства на един или повече курсове, няколко ФКА могат да бъдат комбинирани в един курс или дадена ФКА може да бъде разгледана в рамките на един курс или разпределена в няколко курса. Според случая и когато ресурсите и обстоятелствата позволяват, програмата може да предложи на студентите възможност за специализация чрез предоставяне на курсове за задълбочаване на знанията и уменията в конкретни области, изградени върху ФКА. Програмите могат да предлагат избираеми курсове, за да осигурят на студентите такива възможности.

За илюстративни цели на учебната програма, без да се прави опит да се покрият всички потенциални варианти на обхват и изпълнение на ФКА, са представени два сценария за програма. Първият пример е програма с определен брой задължителни курсове, в които ФКА ще бъдат интегрирани. Друг пример е програма с 3 основни задължителни курса плюс избираеми предмети:

Основен курс 1: Основи на БИН (покрива ФКА 1, 7, 8)

Основен курс 2: Технически и управленски аспекти (покрива ФКА 2, 4, 5)

Основен курс 3: Потребителски услуги (покрива ФКА 3, 6)

Избираеми дисциплини: Студентът избира въз основа на собствената си специализация или с насоки от съветник.

Избираемите дисциплини могат да надграждат ФКА или да покриват други теми.

При проектирането на учебната програма трябва да се вземат предвид интернационализацията и реалния опит. Усилията за интернационализация на

програмите включват обмен на студенти и преподаватели, както и сътрудничество в образователни и изследователски инициативи. Знанията и уменията са взаимно допълващи се, както и теорията и приложението. Следователно включването на практикуващи професионалисти и практическо обучение в преподаването допринася за ученето чрез практика.

Педагогиката е важна, за да се гарантира, че студентите максимално усвояват учебния материал. При предоставянето на учебни програми академичният състав в областта на БИН трябва да придобива и надгражда своите педагогически компетенции, като например: Теория и стилове на учене; Методи на преподаване; Проектиране на учебни материали; Онлайн и други форми на преподаване; Оценяване на ученето; Рефлексивна преподавателска практика. Тази педагогическа подготовка на академичния състав от сферата на БИН трябва да бъде основана на множество епистемологии (теории за науката за знанието), включително въпроси, свързани с равенство, разнообразие, включване и достъпност.

G4 Управление

Обикновено професионалната програма по БИН е в административна единица в рамките на институция за висше образование, като например университет. Образователните програми по БИН могат да бъдат предлагани в самостоятелни училища или факултети по библиотечно-информационни науки, или да бъдат катедри, секции или програми в академично звено на сродна област или в така наречените iSchools. Членовете на организацията iSchools представляват „училища, колежи и департаменти, които са новосъздадени или еволюират от програми, които преди това са били насочени към специфични области, като информационни технологии, библиотекознание, информатика и информационни науки.“ (iSchools). Съществува и възникваща тенденция за развитие на интердисциплинарно сътрудничество между академични звена с цел насърчаване на съвместната работа между тях. Въпреки това, административната структура се оставя на институцията-майка, която я определя съобразно своето общо управление и професионална насока в рамките на местната организационна структура.

Като пример, следното илюстрира типична структура на управление на единица по БИН в институция. Деканът на колеж, факултет или отдел обикновено притежава академичен ранг на професор и се избира или назначава сред секциите, катедрите или училищата. Секцията, катедрата или училището, от друга страна, е подзвено на колеж, факултет или отдел, посветено на специфични области на специализация, като БИН. То обикновено се ръководи от старши академичен служител, традиционно наричан ръководител на катедра или ръководител на училище, който се отчита пред декана на колежа, факултета или отдела. Ръководителят на катедра или училище осигурява административно и интелектуално ръководство на ниво секция, отдел или училище, особено чрез стратегическо планиране, което е съобразено със стратегическите насоки на по-високото ниво на институцията и съответните професионални и академични стандарти.

G5 Академичен, изследователски, професионален, и поддържащ персонал

Човешките ресурси в една образователна програма по БИН (която може да се провежда в секция, катедра или училище) обикновено включват академичен, изследователски,

професионален, технически и административен персонал. Академичният персонал (наричан също преподавателски състав) носи основната отговорност за преподаването и изследователската дейност както в програмите, свързани с учебния материал, така и в тези, насочени към научни изследвания. Тъй като академичният персонал представлява експертната база в програмата, неговата квалификация и брой следва да бъдат достатъчни за постигане на целите на програмата и, при необходимост, да са съобразени с предварително определени критерии от съответните акредитационни или други органи. Академичният персонал притежава умения за преподаване и обучение, развиващ се или устойчив научен опит и активно участие в подходящи професионални асоциации или общности. Освен това могат да бъдат определени конкретни академични и професионални квалификации, за да се отговори на нуждите на катедрата във връзка с интердисциплинарният характер на предлаганите курсове. Академичният персонал може да бъде на постоянен пълен работен ден или на срочни договори, като постоянният персонал осигурява стабилност и приемственост в програмата.

Изследователският персонал може да бъде наеман за изпълнение на роли и отговорности, свързани с изследователските планове и резултати на катедрата. Налице е честа практика програмите по БИН да привличат персонал с подходящи квалификации за изследователски позиции като постдокторанти, изследователски сътрудници и асистенти. Те обикновено допринасят за постигане на изследователските цели на катедрата съобразно общата стратегия на университета, изискванията на финансиращите организации и развитието на областта на БИН.

Назначаването на специалисти от практиката като преподаватели става все по-често срещана практика в програмите по БИН. Това включва привличането на практики на непълно работно време или като хонорувани преподаватели, сътрудници, гостуващи учени и асистенти. Те трябва да допълват преподавателските и изследователски отговорности на академичния персонал и да бъдат с подходяща квалификация.

Докато някои институции могат да избират да наемат различни групи персонал за изследователска дейност, възлагайки преподавателски отговорности само на академичния персонал, други институции могат да обединят тези задачи в общата длъжностна характеристика на академичния персонал. Различните категории човешки ресурси, описани по-горе, предоставят контекст за работата на образователните програми по БИН.

Административният и техническият персонал са гръбнакът на оперативната дейност на академичното звено. Те предоставят ключова административна, секретарска и техническа експертна услуга за катедрата. Катедрата трябва да разполага с достатъчен брой административен и технически персонал, за да подкрепя функциите и услугите си.

Всяка програма по БИН трябва да има прозрачни, справедливи и ясно формулирани политики и планове за управление на човешките ресурси, които да ръководят наемането, задържането, професионалното и личностното развитие, планирането на приемственост и оценяването на разнообразен персонал. Тези политики трябва да бъдат включващи и благоприятни за благосъстоянието на персонала, насърчавайки неговата креативност и продуктивност и разгръщайки потенциала му.

G6 Студенти

В рамките на даден контекст на социалните, икономическите, институционалните и

академичните реалности, образователните програми по БИН се занимават с академичния и професионалния живот на студентите на три етапа: преди, по време на и след тяхното професионално обучение. Съответните политики за студентите в области като прием, финансова помощ, трудова заетост и други академични и административни въпроси трябва да бъдат в съответствие с мисията, целите и задачите на образователната програма и на образователната институция като цяло, както и да са изрично недискриминационни.

Преди обучението, използването на стратегии за привличане на студенти допринася за разширяване на кандидатурите както по отношение на качеството, така и по отношение на разнообразието. Парапрофесионалният персонал трябва да бъде насърчаван да обмисли кариерно развитие в професионалната област на БИН, с осигуряване на специални пътища и възможности за достъп до професионално образование и придобиване на професионална квалификация. Приемът на студенти трябва да се основава на ясно посочени и публично достъпни критерии. Тези критерии трябва да отчитат адекватни интереси, способности, интелектуален и образователен фон, както и разнообразния произход на кандидатите. Стандартите за прием трябва да бъдат справедливи и прилагани последователно. В случаите, когато резултатите от изпити определят приема в програма по БИН, минималните оценки за прием трябва да съответстват на други програми за професионално обучение. Националният и международен трансфер и обмен на студенти трябва да бъдат ясно регламентирани с разработени критерии.

По време на обучението задържането на студентите трябва да се наблюдава и управлява. Подкрепата за студентите може да включва финансиране (напр. стипендии, заеми, асистентски позиции и др.), академична помощ (напр. ориентация, консултиране, услуги за студентски въпроси и др.) и кариерна подкрепа (напр. наставничество, консултации, студентски асоциации и др.). Тези услуги повишават чувството за принадлежност и идентичност на студентите. Проблемите и идеите на студентите трябва да бъдат приветствани чрез студентско самоуправление и представителство. Образователното развитие на студентите включва запознаване с основните ценности на професията и разбиране на целите на програмата и/или учебните резултати от курсовете.

Ясно изложение на изискванията за оценка на знанията и завършване на програмата трябва да бъде налично в официални документи, достъпни за приети и потенциални студенти. Студентите трябва да получават консултативна помощ при изграждането на последователна програма на обучение, която да отговаря на техните стремежи за кариерно развитие и да е съобразена с мисията, целите и задачите на образователната програма. Оценката на постиженията на студентите трябва да се осигурява на последователна и справедлива основа. След изпълнение на изискванията, студентите трябва да получат степен, диплома или сертификат, съответстващ на нивото на обучението им, и да се ползват от статута си на възпитаници, като бъдат признати за квалифицирани специалисти. При необходимост, завършилите трябва допълнително да изпълнят местни или специализирани изисквания за сертификация в региона, където възнамеряват да практикуват.

След завършване на обучението образователните програми по БИН предоставят възможности на възпитаниците да поддържат връзка чрез членство в асоциации на възпитаниците, мрежови събития, продължаващо обучение и покани за споделяне на професионален опит. Дейностите с възпитаници допринасят за допълнително образование и професионално развитие, предоставят непрекъсната кариерна и изследователска подкрепа, укрепват връзките с професионалната общност (напр.

наставничество от възпитаници) и засилват чувството за идентичност и принадлежност към учебното заведение

G7 Продължаващо образование и професионално развитие

Според *Насоките на IFLA за продължаващо професионално развитие: Принципи и най-добри практики* (Varlejs, 2016), отговорността за продължаващото образование и професионалното развитие (CE/PD) на професионалистите от областта на БИН трябва да бъде споделена от всички. Това включва не само отделния човек, но и институциите, в които той/тя работи, образователните програми и професионалните асоциации, както на национално, така и на международно ниво. Продължаващото образование и професионалното развитие трябва да бъдат насочени към укрепване на организационните цели за постигане на високи стандарти на обслужване, стимулиране на професионалното израстване и подпомагане на кариерното развитие на професионалистите от сферата на БИН.

Професионалистите от областта на БИН се ангажират с непрекъсната самооценка относно своите лични силни и слаби страни и използват тези програми като начин за преодоляване на пропуски, като едновременно с това продължават да усъвършенстват своите силни страни и да ги прилагат за подкрепа на членовете на библиотечната общност. Професионалистите от сферата на БИН трябва да имат възможности да разширяват своите професионални мрежи, както и да участват в програми, свързани с работа с общността и застъпничество. Освен това организациите, които наемат информационни професионалисти, трябва да създават подходящи условия за улесняване, насърчаване и редовен преглед на програмите за продължаващо образование и професионално развитие на своите служители.

При продължаващото образование и професионалното развитие трябва да се вземат под внимание:

- международните тенденции и инициативи, както и глобалното мислене и устойчивост, адаптирани и предоставени по начин, който отразява и е чувствителен към местните и регионалните общности, и който обслужва професионалните интереси и нужди на местните/регионалните професионалисти по БИН;
- множеството системи на знание, образование и услуги, които идентифицират, деколонизират и интегрират местни и традиционни за местното население перспективи, елиминирайки доминиращи и системни пристрастия;
- равнопоставеността, разнообразието, приобщаването и достъпността (EDIA), които влияят на достъпа до продължаващо образование и професионално развитие (CE/PD). Например: педагогика, начини на предоставяне, продължителност, разходи и език; и
- сътрудничеството и координацията между училищата по БИН и организациите за намаляване на дублирането и използването на разнообразните силни страни, ресурси и перспективи.

Примерите за продължаващо образование и професионално развитие, които включват, но не се ограничават до: стажове, предназначени да подкрепят младите професионалисти по БИН и да улеснят тяхното професионално навлизане в областта; уебинари, провеждани на местно, регионално или международно ниво; конференции, организирани на местно, регионално, национално или международно ниво; симпозиуми, лесно

достъпни и архивирани за бъдеща употреба; каскадно обучение (напр. моделът „обучение на обучители“ – ToT).

G8 Обучителни и изследователски ресурси и съоръжения

Образователните и изследователските ресурси и съоръжения подпомагат и подкрепят процесите на преподаване и учене, улесняват комуникацията между преподаватели и учащи и подпомагат управлението на учебния процес за успешно завършване на програмата. Те подкрепят преподавателите и учащите, осигуряват ясна и насочваща пътека през учебния план и насърчават достъпа до извънучебни знания, комуникационни и изследователски умения. Услугите, свързани с образователните програми, трябва да подкрепят иновативната и критична педагогика, самостоятелното обучение, интерактивните учебни преживявания и взаимодействието с професионалните и изследователските общности. Когато е възможно, образованието по БИН трябва да предоставя гъвкави възможности за учене, които отговарят на нуждите на учащите, както и да внедрява новаторски решения в образователните и адаптивните технологии.

Образованието по БИН е интензивно по отношение на ресурсите и изисква достъп до широк спектър от библиографски и технологични услуги не само за подкрепа на преподаването и изследванията, но и за демонстриране на напредък в библиотечната и информационната практика. Ресурсите и съоръженията включват:

- услуги за подкрепа на преподаването и ученето, като библиотеки, ИТ поддръжка, платформи за електронно обучение и системи за управление на обучението;
- материали за преподаване и учене, състоящи се от справочни ресурси, илюстративни/демонстративни материали, бази данни, допълнителни педагогически източници и учебни материали по предмета, в достъпни формати;
- съоръжения като класни стаи и лаборатории, включително мебели и обзавеждане; и
- технически ресурси, като оборудване (механично, електрическо, дигитално) и софтуер (приложения, набори от данни и системи за управление на данни).

G9. Преразглеждане на програмите и иновации

Периодичният преглед на програмите предоставя възможност да се направи оценка на адекватността и актуалността на програмата в рамките на основните области на знания, които са послужили като основа за разработването на тези насоки за професионални БИН програми. С използване на насоките, всяка програма (бакалавърска или магистърска) трябва да има ясно дефиниран периодичен процес на преразглеждане, например на всеки три до седем години, като се вземат предвид, наред с други неща, развиващите се технологии, които оказват влияние върху професионалната практика в областта на БИН, новите тенденции/иновации и очакваните промени в БИН и сродните области, както и в по-широкия обществен контекст. Процесът на преглед трябва да се хармонизира с местните практики за акредитация, ако има такива, и най-вече, с институционалните протоколи за преглед на програмите. Прегледът на програмата трябва също да отчита значението на областта на БИН за справяне с обществени предизвикателства на местно, регионално и глобално ниво.

Преподаватели, студенти, практики и заинтересовани страни от областта на БИН трябва да бъдат включени в процеса на преглеждане, който представлява иновация и

преосмисляне на програмата. Този процес предоставя добра основа за планиране и подобряване на програмата, включително разработването на нови курсове или специализации, когато се идентифицират пропуски, отразявайки динамичния характер на областта на БИН.

Извън формалните периодични прегледи на програмите, ръководени от национални и/или институционални политики и практики, програмите по БИН, техните учебни съдържания и начини на предоставяне, трябва непрекъснато да бъдат преразглеждани от членовете на преподавателския състав и да бъдат актуализирани, където е необходимо, съобразно обратната връзка (формална или неформална) от преподаватели, студенти, работодатели и национални професионални организации. Този непрекъснат подход към преглед и иновации е необходим, за да се гарантира, че програмите по БИН отразяват промените в професионалната практика и образованието в областта на БИН както на местно, така и на международно ниво.

6. Референции

IFLA BSLISE Working Group (2018). *Building Strong LIS Education: A Call to Global and Local Action – An IFLA BSLISE Working Group White Paper*. University of Cape Town Libraries. doi: <http://dx.doi.org/10.15641/0-7992-2542-6>

IFLA (2012). *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs, 2012*. <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/772>

iSchools. *iSchools: Leading and Promoting the Information Field*. <https://ischools.org/>

Varlejs, J. (2016). *IFLA Guidelines for Continuing Professional Development: Principles and Best Practices*. IFLA. <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/1111>

Автори

Clara M. Chu, Университет на Илинойс в Урбана-Шампейн (САЩ)

Jaya Raju, Университет на Кейптаун (Южна Африка)

Chris Cunningham, Централен университет на Северна Каролина (САЩ)

Jiuming Ji, Източнокитайски университет по наука и технологии (Китай)

Virginia Ortíz-Repiso Jiménez, Университет на Мадрид „Карлос III“ (Испания)

Aida Slavic, Консорциум на УДК (Нидерландия)

Ana María Talavera-Ibarra, Папски университет на Перу (Перу)

Sohaimi Zakaria, Технологичен университет MARA (Малайзия)

Благодарности

Изказваме благодарност за следните приноси:

- Lisa Janicke Hinchliffe, Университет на Илинойс в Урбана-Шампейн (Съединени щати) за редакторската консултация;
- над сто респонденти (преподаватели по БИН, специалисти от практиката, асоциации, институции и други заинтересовани страни) от цял свят, които предоставиха обратна връзка по проекта за Насоките и значително подобриха окончателната версия;
- фасилитаторите и преводачите на онлайн форуми, по-специално фасилитаторът по арабски език Saif Abdullah Al-Jabri, Университетът Султан Кабус (Оман); фасилитаторите по португалски език Sueli Mara Ferreira, Университет на Сао Пауло (Бразилия) и Tiago Braga, Институт за информация в науката и технологиите (Бразилия); и фасилитаторът по руски език Albina Krymskaya, Държавен университет по култура в Санкт Петербург (Русия);
- Ágnes Hajdu Barát, Университет „Йотвьош Лоранд“ (Унгария), Keren Dali, Университет на Денвър (Съединени щати), и Helen Emasealu, Университет в Порт Харкорт (Нигерия) за техния принос;
- Dietmar Wolfram, Университет на Уисконсин-Милуоки (Съединени щати) за експертната оценка; и
- Katie Ebeling Кейти и Центъра Мортенсън“за международни библиотечни програми към Университета на Илинойс в Урбана-Шампейн за административната и технологична подкрепа.

Уебсайт: <https://bslise.org/>